

SYNKRETIZMUS VĚTNÝCH ČLENŮ
SYNKRETIZMUS VĚTNÝCH ČLENŮ

V RUŠTINĚ A ČEŠTINĚ
V RUŠTINĚ A ČEŠTINĚ

СИНКРЕТИЗМ ЧЛЕНОВ
СИНКРЕТИЗМ ЧЛЕНОВ

ПРЕДЛОЖЕНИЯ В РУССКОМ
ПРЕДЛОЖЕНИЯ В РУССКОМ

И ЧЕШСКОМ ЯЗЫКАХ
И ЧЕШСКОМ ЯЗЫКАХ

VÁCLAV SLOVÁK
VÁCLAV SLOVÁK

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra slavistiky

Synkretismus větných členů v ruštině a češtině

Синкретизм членов предложения в русском и чешском языках

Václav Slovák

Olomouc 2020

Oponenti: PhDr. Marta Vágnerová, Ph.D.
doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2019_012).

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© Václav Slovák, 2020

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2020

DOI: 10.5507/ff.19.24456171

ISBN 978-80-244-5617-1 (print)

ISBN 978-80-244-5618-8 (online: PDF)

Obsah

Úvod	7
1 Synkretizmus	12
1.1 Synkretizmus v lingvistice	13
1.2 Synkretizmus a termíny jemu blízké	14
1.2.1 Synkretizmus a neutralizace	14
1.2.2 Synkretizmus a polysémie	15
1.2.3 Synkretizmus a homonymie	16
1.2.4 Synkretizmus a kontaminace	17
1.3 Zóna synkretizmu	17
1.4 Škála přechodnosti	18
2 Systém větných členů v ruštině a češtině	20
2.1 Formování systému větných členů v ruské lingvistické tradici	20
2.2 Komentovaný přehled vybraných názorů na nejednoznačné (synkretické) větné členy	24
2.2.1 Pohled na danou problematiku v ruské lingvistické tradici od počátku 20. století do V. V. Vinogradova	24
2.2.2 Rozvoj lingvistické teorie synkretizmu u ruských lingvistů	27
2.2.3 Přístupy k nejednoznačným jevům v systému rozvíjejících větných členů u českých lingvistů	30
2.3 Chápání pojmu <i>větný člen</i> v současné jazykovědě	33
2.4 Principy dělení větných členů	34
2.5 Shrnutí	39

3	Větné členy jako funkčně sémantické kategorie se strukturou funkčně sémantického pole	42
3.1	Gramatické kategorie a funkčně sémantické kategorie	42
3.2	Funkčně sémantické pole a jeho vlastnosti	44
3.3	Větné členy jako funkčně sémantické kategorie se strukturou funkčně sémantického pole	45
3.4	Shrnutí	51
4	Hlavní větné členy	52
4.1	Problematika vymezení hlavních větných členů	52
4.2	Podmět	54
4.2.1	Neexplicitně vyjádřený podmět	56
4.2.2	Podmět vyjádřený substantivizovaným výrazem	57
4.2.3	Podmět vyjádřený slovním spojením s číselným výrazem	58
4.3	Periferie podmětu	60
4.3.1	Podmět vyjádřený infinitivem	61
4.3.2	Podmět vyjádřený genitivem záporovým nebo genitivem partitivním	62
4.3.3	Podmět několikanásobný vyjádřený hypotakticky	64
4.3.4	Další jevy nacházející se na periférii podmětu	66
4.4	Predikát	67
4.4.1	Infinitivní predikát ve větách bezpodmětových	68
4.5	Periferie predikátu	69
4.5.1	Neshodný predikát vyjádřený imperativem	70
4.5.2	Neshodný predikát vyjádřený infinitivem	71
4.5.3	Predikát vyjádřený citoslovcem	71
4.5.4	Predikát vyjádřený tvarem <i>есmь</i> nevztahujícím se na 3. os. jednotného čísla	73
4.5.5	Predikát vyjádřený slovesem s modálně věcným významem ve spojení s infinitivem	73
4.6	Shrnutí	74

5	Rozvíjející větné členy	76
5.1	Předmět	77
5.1.2	Periferie předmětu	81
5.2	Přísllovečné určení	85
5.2.1	Přísllovečné určení místa	87
5.2.2	Přísllovečné určení času	90
5.2.3	Přísllovečné určení způsobu a míry	91
5.2.4	Přísllovečné určení příčiny	94
5.2.5	Přísllovečné určení účelu	96
5.2.6	Přísllovečné určení podmínky	98
5.2.7	Přísllovečné určení přípustky	99
5.2.8	Přísllovečné určení nástroje a prostředku	100
5.2.9	Přísllovečné určení zřetele	101
5.2.10	Přísllovečné určení průvodních okolností	103
5.3	Přívlastek	104
5.3.1	Shodný přívlastek	106
5.3.2	Neshodný přívlastek	108
5.3.2.1	Přívlastek neshodný při neodvozených podstatných jménech	110
5.3.2.2	Neshodný přívlastek při podstatných jménech deverbativních	111
5.3.2.3	Neshodný přívlastek při podstatných jménech deadjektivních	113
5.3.2.4	Polyfunkčnost genitivu	114
5.3.2.5	Neshodný přívlastek typický a synkretický	116
5.3.3	Problematika přívlastku beze shody	118
5.4	Problematika doplňku	119
5.4.1	Odlišení doplňku od jmenné části predikátu	121
5.4.2	Odlišení doplňku od příslovečného určení	123
5.4.3	Postavení doplňku v systému větných členů	125
5.5	Problematika subjektivního určení	125
5.6	Shrnutí	130
	Závěr	133

Резюме	140
Summary	150
Seznam zkratk citované literatury	154
Excerpovaná literatura	155
Literatura	157
Rejstřík	165

Úvod

Předkládaná dizertační práce s názvem „Synkretizmus větných členů v ruštině a češtině“ je výsledkem čtyřleté autorovy výzkumné činnosti. Je v ní vyložen systém větných členů v ruštině a češtině s ohledem na jevy pomezí, periferní, přechodné, synkretické.

Motivací pro výběr tématu dizertační práce byla ta skutečnost, že při popisu jazyka se často užívá metoda třídění jazykových jevů do různých skupin, jejíž výsledky však často bývají nejednoznačné. Jako konkrétní příklad třídění jazykových jevů do skupin může sloužit dělení komponentů věty na větné členy. Toto dělení má hluboké kořeny v české i ruské lingvistické tradici a je součástí vzdělávacích plánů mateřského jazyka v českých i ruských školách. Větné členy se rozlišují na základě různých kritérií, která však zpravidla nebývají u všech lingvistů shodná. Uvedeme příklady jejich vymezení v ruské a české gramatické tradici. Srov. např.: „Дополнение может относиться к глаголу (*изучать математику*), к существительному (*строительство школы*), к прилагательному (*похожий на отца*), к сравнительной степени прилагательного или наречия (*дом выше дерева*), к наречию (*назло врагу*).“ (Кустова, Мишина, Федосеев 2005: 81) „Řídícím členem předmětu je nejčastěji sloveso (*наш завод производит автомобили*), ojedinele také citoslovce slovesné povahy (*собака вдруг цап меня за палец*). Dále jím bývá přídavné jméno dějové (i slovesné) (*ваше поведение достойно похвалы*) nebo predikativní příslovce (*отсюда всю деревню видно*).“ (Bauer, Mrázek, Žaža 1960: 244) Dochází tak k situaci, kdy jeden komponent věty můžeme přiřadit ke dvěma různým větným členům, a to v důsledku volby různých kritérií. Např.: *Строительство школы длилось много месяцев*. Vychází-li se z první uvedené poučky, komponent *школы* je ve větě předmětem. Podle druhé uvedené poučky jej však za před-

mět považovat nelze, neboť podstatné jméno není uvedeno jako možný řídicí člen předmětu. V dané publikaci je pak tento větný člen považován za přívlástek neshodný. Existence těchto a jim podobných rozporů vedla autora k výběru tématu a zkoumání sporných případů v systému větných členů. Příčina různého chápání jazykových jevů (konkrétně větných členů) nemusí nutně spočívat pouze v odlišné interpretaci těchto jevů v národních lingvistických teoriích, popřípadě v teoriích konkrétních lingvistů, ale může mít hlubší podstatu, vyplývající z vlastností jazyka a metod jeho popisu.

V dizertační práci si klademe následující cíle:

1. Vysvětlit podstatu lingvistického synkretizmu, synkretických větných členů a vyložit příčiny jejich vzniku.
2. Vytvořit přehled vybraných názorů ruských a českých lingvistů na nejednoznačné větné členy a na problematiku jejich zařazení do systému větných členů.
3. Popsat různé přístupy lingvistů k teorii větných členů a uvést základní principy dělení větných členů v současné jazykovědě.
4. Propojit teorii větných členů s teorií funkčně sémantických kategorií a ukázat, že větné členy mohou být chápány jako funkčně sémantické kategorie se strukturou funkčně sémantického pole.
5. Definovat jednotlivé hlavní i rozvíjející větné členy jako funkčně sémantické kategorie se strukturou funkčně sémantického pole, stanovit pro ně invariantní příznaky.
6. Popsat a začlenit do systému jevy nacházející se v jádře a zejména na periferii jednotlivých kategorií.

Stanovených cílů bude dosaženo studiem odborné literatury a analýzou jazykového materiálu, který čerpáme dílem z gramatických příruček ruských i českých, dílem z české i ruské umělecké literatury. Některé příklady jsou přejaty z materiálů jazykových gramatických cvičení a seminářů z ruské morfologie a syntaxe, která autor vede na FF UP, u těchto příkladů pak není uveden odkaz.

Předmětem badatelského výzkumu jsou synkretické jazykové jednotky, tedy znaky s asymetrií formy (označujícího) a významu (označovaného) na gramatické rovině jazykového systému a funkční využití těchto jednotek v jazyce. Konkrétním objektem jsou větné členy, které jsou v systému chápány jako netypické.

Teoretickou a metodologickou bázi našeho výzkumu synkretizmu a synkretických jevů tvoří zejména badatelské práce a myšlenky ruských lingvistů V. V. Babajcevojé, V. I. Furašova, L. D. Česnokovové, I. V. Vysocké, V. A. Beresněvové a dalších. Koncepte lingvistického synkretizmu se přímo zakládá na asymetrii jazykového znaku, která byla poprvé celistvě zformulována v práci S. O. Karcevského. Pracujeme také s pojetím funkčně sémantického pole A. V. Bondarka. Především však navazujeme na tradice předních českých (a slovenských) lingvistů či zahraničních lingvistů působících na území dnešní České republiky, zejména rusistů, výsledky jejichž badatelské činnosti by v kvalifikačních pracích studentů ruštiny v naší zemi neměly být opomíjeny. Jedná se o práce R. Zimka, H. Flídrové, S. Žaži, M. Kubíka, J. Bauera, R. Mrázka, P. Adamce, V. Hraběte, A. V. Isačenka, H. Běličové-Křížkové, J. Svetlíka, G. Baláže a dalších.

Metodologicky se tato práce člení do pěti hlavních celků. První část je věnována obecným otázkám synkretizmu a je teoretickým úvodem do široké problematiky výzkumu. Jsou zde analyzovány základní aspekty synkretizmu, definujeme termín synkretizmus a vymezujeme jej vzhledem k termínům blízkým, s nimiž bývá někdy směřován a které pojí se synkretizmem asymetrie jazykového znaku. Zároveň je definována zóna synkretizmu, ve které se nacházejí jazykově jevy (větné členy), které tvoří jádro našeho výzkumu.

Druhá část práce představuje teoretickou základnu pro část aplikovanou. Je v ní vyloženo, jak se utvářely názory na systém větných členů u ruských lingvistů a jaké názory panují mezi lingvisty na větné členy, které vykazují známky synkretizmu. Dále jsou v této části práce popsány různé přístupy lingvistů k samotnému termínu větný člen a jeho teoretickému vymezení. V poslední podkapitole jsou pak shrnuty znaky, podle kterých se jednotlivé větné členy definují a které rovněž slouží k rozlišování větných členů.

Třetí část práce je autorovým pokusem o nový pohled na teorii větných členů. Z důvodů popsaných výše se nám nejeví jako vhodné považovat je za jevy nacházející se ve striktně oddělených množinách s ostrými hranicemi, ale jako vzájemně se překrývající pole. To pak umožňuje pracovat s větnými členy typickými (nacházejícími se v jádrech těchto polí) a synkretickými (nacházejícími se na periferii či na více periferiích jednotlivých polí). V této části práce vycházíme zejména z teorie funkčně sémantických kategorií A. V. Bondarka.

Ve čtvrté a páté části práce se aplikují teoretické poznatky na aktuální systém větných členů v ruštině a češtině. Základ systému větných členů

tvoří pět funkčně sémantických kategorií – kategorie podmětu, predikátu, předmětu, příslovečného určení a přívlastku. Ve čtvrté části se zabýváme hlavními větnými členy – podmětem a predikátem. V páté části jsou pak popsány větné členy rozvíjející – předmět, příslovečné určení a přívlastek. V této části je také nastíněna problematika vyčleňování dalších rozvíjejících větných členů – doplňku a subjektového určení. U každé kategorie jsou definovány její invariantní příznaky – vlastnosti, které mají větné členy pro tuto kategorii typické. Následně se zaměříme zejména na ty větné členy, které některé z těchto vlastností nesplňují – jsou synkretické, nacházejí se na periferii jednotlivých kategorií. V takto popsaném systému větných členů se zdůrazňuje jejich vzájemná propojenost, plynulost přecházení jednotlivých větných členů v jiné.

Vědecký přínos práce spočívá v užití teorie gramatického synkretizmu při popisu systému rozvíjejících větných členů ve srovnávacím rusko-českém plánu. Lingvistická teorie gramatického synkretizmu má již svou tradici v ruské lingvistice přibližně od 60. let 20. století, v české lingvistické tradici se však jedná o teorii doposud málo využívanou, tedy v podstatě novou. Za počátky užití teorie synkretizmu při srovnávacím studiu ruštiny a češtiny lze považovat až rok 2014, kdy byla na Univerzitě Palackého vydána monografie Vobořil, L. a kol.: *Синкретизм и полифункциональность в языке*. Následovala monografie Vobořil, L., Slovák, V. a kol.: *Теоретические и прикладные аспекты лингвистической синкретологии*. (2015)

Dílní výsledky autorovy výzkumné práce, které jsou ve své úplné podobě prezentovány v této dizertační práci, byly publikovány jako kapitola v kolektivní monografii, články v odborných časopisech a sbornících:

Slovák, V.: Вклад теории грамматического синкретизма в описание синтаксического уровня языка (на материале русского и чешского языков). In: *Новая русистика*, XI / 2018 / 1. Brno, 2018, s. 27–38

Slovák, V.: Система членов предложения и принципы её описания. In: *Slavica Wratislaviensia*, CLXV. 2017 s. 381–388

Slovák, V.: Neshodný přívlastek v ruštině a češtině a problematika jeho vymezení. In: *Opera Slavica. Slavistické rozhledy*. Jazykovědný sešit XXVII / 2017 / 2. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 31–44

Slovák, V.: Описание системы членов предложения с учетом синкретичных фактов (на материале русского и чешского языков). In: *Przegląd Rusycystyczny*, 2016 / 2, s. 135–150

Словак, В.: Субъектное дополнение: синкретичный член предложения. In: *Языковые значения, формы и категории: Сборник научных статей к 80-летию профессора Владимира Ивановича Фурашова*. – Владимир: Транзит-ИКС, 2015. с. 285–262.

Slovák, V.: Синкретизм в системе членов предложения: дополнение и обстоятельство. In: Vobořil, L., Slovák, V. a kol.: *Теоретические и прикладные аспекты лингвистической синкретологии*. Olomouc: UP, 2015, s. 109–132.

1 Synkretizmus

Jak bylo již zmíněno v úvodu, chápání tohoto pojmu není jednotné. Slovo synkretizmus pochází z řečtiny a označuje spojení, sjednocení, původně ve vojensko-politickém významu – spojení obyvatel ostrova Kréta (Береснева 2012). Velký encyklopedický slovník uvádí pod tímto termínem dva významy: 1. nediferencovanost určitého jevu na počátku jeho vývoje (např. umění v antice nerozlišovalo formy jako tanec, hudbu, zpěv, poezii, ...), 2. směs různých prvků v jednom celku (např. prolínání či splývání náboženských systémů v období pozdní antiky). (HЭС: 1110)

V. A. Beresnëvová uvádí, že v prvním uvedeném významu se termínu synkretizmus užívá např. také v psychologii, kdy má dítě tendence spojovat jevy, které spolu nesouvisejí, nebo v literatuře, která původně jako jedna ze součástí umění jako celku nerozlišovala dnes běžně známé žánry. Ve druhém významu se tento termín užívá v teologii nebo filozofii v situaci prolínání či splývání náboženských systémů nebo filozofických pohledů na svět. (Береснева 2012)

Synkretizmem se také nazývá specifické vnímání světa člověkem, pro které je typické odmítání tradičních opozičních kategorií, jako je např. dobro a zlo. V tomto pojetí vidění světa odpadá třídění jevů na kategorie či vzájemné vztahy části a celku, podřazenosti a nadřazenosti (Ахизер 1991). Jedná se o protikladný přístup vůči principu kategorizace známému z kognitivní lingvistiky, dle kterého člověk vnímá svět právě na základě opozic.

1.1 Synkretizmus v lingvistice

Zdroje uvádějí (Плунгян 2003: 120), že slovo synkretizmus se poprvé v lingvistice objevuje v pracích L. Hjelmsleva, který na synkretizmus nahlíží jako na obecný jazykový jev (Есельмслев 1960; Hjelmslev 2016). Synkretizmus popisuje jako jazykovou kategorii shody a vyčleňuje její tři projevy: 1. homonymie gramatických forem, 2. lexikální polysémie, 3. neutralizace fonémů ve slabých pozicích.

Slovo synkretizmus užíval také A. M. Peškovskij. Ve větě „*Говори, окаянная твоя душа, где слямзил?*“ je dle Peškovského výraz *окаянная твоя душа* vloženou větou, zároveň však hraje roli oslovení (Пешковский 1956).

V. V. Vinogradov zkoumal synkretické jevy na úrovni rozvíjejících větných členů. Za synkretické považoval větné členy vyjadřující okolnostní význam a vyjádřené nepřímým předložkovým pádem podstatného jména či zájmena (*жить около моря – жить где?, около чего?*). Tyto větné členy v sobě zahrnují příznaky jak příslovečného určení, tak i předmětu. Jako příčinu těchto jevů vidí V. V. Vinogradov to, že právě nepřímé předložkové pády podstatných jmen či zájmen mohou vyjadřovat jak příslovečné určení, tak i předmět (Г-60).

Na učení Vinogradova navazuje P. A. Lekant (1988), který pod synkretizmem chápe směřování významů náležících různým větným členům. Synkretizmus se podle něj projevuje jen na syntaktické úrovni jazyka, a to právě v systému větných členů.

Za stěžejní považujeme teorii V. V. Babajcevojové z 60. let 20. století, podle níž je synkretizmus chápán jako spojení gramatických a významových vlastností různých jazykových jevů. Právě ona zavedla pojem synkretické – přechodné jevy, které se nacházejí na pomezí mezi dvěma kategoriemi tvořícími opozici.

V. V. Babajcevojová je také autorkou definice synkretizmu obecně přijímané v ruské lingvistické tradici uvedené v Lingvistickém encyklopedickém slovníku (uvádíme její pracovní překlad): „Synkretizmus je 1. splývání funkčně odlišných gramatických kategorií a tvarů v jedné formě, vzniklé v průběhu vývoje jazyka, 2. spojení (syntéza) diferenčních strukturních i významových vlastností jazykových jednotek (některých tříd slov, významů, vět, větných členů ...), které se v jazykovém systému nacházejí v opozici a jsou spojeny přechodnými jevy“ (Бабайцева 1990: 446).

První význam synkretizmu vychází z asymetrického dualizmu jazykových znaků, kdy jeden gramatický tvar může označovat více významů. Např. v slově *маленькой* označuje koncovka *-ой* genitiv, dativ, lokál i instrumentál singuláru, femininum (podobně v českém jazyce např., ve slově *ženě* označuje koncovka *-ě* dativ a lokál singuláru, femininum). Naopak jeden pád může být vyjádřen více koncovkami (např. genitiv singuláru podstatného jména se v českém jazyce vyjadřuje koncovkami *-a, -u, -e, -y, -i, -a, -te*).

Druhý význam se vztahuje k přechodným jevům, které se vzhledem ke dvěma kategoriím stojícím v opozici nacházejí na jejich pomezí. Např. ve větě *Книга лежит на столе*. má větný člen *на столе* dva významy: okolnostní (*leží kde?*) a objektový (*leží na čem?*).

V lingvistice, zejména v ruské lingvistické tradici, se tedy pod pojmem synkretizmus označuje:

1. pádový synkretizmus (jedna koncovka může označovat významy více pádů nebo naopak jeden pád se vyjadřuje různými koncovkami),
2. jazyková kategorie shody v paradigmatických nebo syntagmatických vztazích,
3. neutralizace opozice (shoda označujících při různých označovaných),
4. spojení vlastností dvou kategorií stojících v opozici, které jsou mezi sebou propojeny jevy přechodnosti. (Лапина 2013)

1.2 Synkretizmus a termíny jemu blízké

V lingvistice existují i další termíny označující shodu významů či jejich mnohoznačnost, jako jsou např. neutralizace, polysémie, homonymie, kontaminace či přechodnost.

1.2.1 Synkretizmus a neutralizace

Pod neutralizací se v lingvistice nejčastěji chápou fonologické neutralizace, neboli neutralizace znělosti, kdy „v určitém jasně definovaném kontextu není platná opozice mezi neznělými a znělými fonémy, která v daném jazyce v jiných kontextech slouží k rozlišení významu, tj. dochází k neutralizaci této opozice“. (Bičan 2017) Např. slova *koza* (коза) a *kosa* (коса) mají tvar genitivu množného čísla *koz* (коз), *kos* (кос), přičemž oba tyto tvary se

vyslovují shodně, tvoří tzv. nepravá homonyma, v tomto případě se jedná o homofony.

Tento jev lze chápat za projev synkretizmu ve foneticko-fonologické rovině jazyka. Synkretické jevy se však vyskytují ve všech jazykových rovinách, jedná se o daleko širší okruh jazykových jevů. Z tohoto důvodu se domníváme, že neutralizace je jedním z mnoha projevů synkretizmu v jazyce.

1.2.2 Synkretizmus a polysémie

Termínem polysémie se označuje mnohoznačnost jazykové jednotky, nejčastěji slovního tvaru, přičemž mezi těmito významy existuje sémantická nebo genetická spojitost:

Slovo *кольцо* má v ruštině několik významů, je mnohoznačné: 1. *ювелирное украшение (prsten)*, 2. *плоская геометрическая фигура (mezikružší)*, 3. *термин абстрактной алгебры (okruh)*, 4. *конечный пункт общественного транспорта с поворотным кругом (točna)*, 5. *окружение, осада (obklíčení)*, atd.

Polysémie je vlastní jednotkám všech jazykových rovin; mezi mnohoznačností gramatických tvarů a lexikálních jednotek (slov) je však rozdíl. Polysémie gramatických tvarů se u nich vyskytuje jak v paradigmatické, tak syntagmatické rovině, zatímco polysémie slov je pak nejčastěji neutralizována v kontextu.

Termíny synkretizmus a polysémie jsou si vzájemně blízké proto, že jsou oba založeny na asymetrii jazykového znaku, kdy jednomu tvaru v plánu formálním odpovídá několik významů v plánu obsahovém. Podle V. I. Kurakova (Kurakov 1978: 17) je pro diferenciaci mezi polysémií a synkretizmem zásadní tzv. funkční přístup, vycházející z Pražské lingvistické školy. „Funkce“ se v takovém případě chápe jako účel jazyka, účelné užití každé jednotlivé jazykové formy, zatímco „význam“ je konkrétní jazykovou realizací této funkce. Funkce a význam jsou k sobě ve vztahu jako invariant k variantu.

Na základě takového rozlišení mezi funkcí a významem je pak synkretizmus chápán jako splynutí dvou či více signifikativních funkcí v jednom jazykovém znaku, kdežto polysémií lze rozumět jako řadě významů téže funkce.

Navíc jevy synkretické mohou být charakterizovány nejen syntézou významových vlastností, ale rovněž vlastností strukturních (viz druhá část de-

finice synkretizmu Babajcevové). Proto považujeme synkretizmus za termín, jenž svým rozsahem zahrnuje nejen polysémii, ale daleko širší škálu jevů.

1.2.3 Synkretizmus a homonymie

Za případ lingvistického synkretizmu (viz výše) považujeme splynutí, splývání dvou či více signifikativních funkcí v jednom znaku (Бабайцева 2000; Сага 2017); oproti tomu je homonymie případem zvukové či grafické shody funkčně různých jednotek, jejichž významy nejsou geneticky příbuzné (Hladká 2017; Ахманова 2004: 287).

Podle V. I. Kurakova lze o homonymii hovořit jen tehdy, kdy tvarově shodné jazykové jednotky nevstupují vzájemně do opozice (Кураков 1978: 19), což vylučuje homonymii v paradigmatu, protože takové tvary nejsou jednotkami téhož členění. Za případ homonymie považujeme přivlastňovací zájmeno ve spojení *мои друзья* a tvar rozkazovacího způsobu *Мою носыду!* Nejedná se však o případ jazykového synkretizmu, neboť tyto jednotky netvoří v jazykovém systému opozici. Naopak tvar zájmena *мои* lze v jistém smyslu považovat za synkretický, neboť synkretizuje funkce nominativu a akuzativu mužského rodu (neživotného). V tomto případě se však o homonyma nejedná. Diferenční kritérium přítomnosti/nepřítomnosti opozice je univerzálním a platí pro všechny významové jednotky všech jazykových rovin.

Je však třeba konstatovat, že v některých pojetích, viz např. první část definice synkretizmu dle V. V. Babajcevové (Бабайцева 2000: 446), je pádová homonymie ztotožňována se synkretizmem. Termín „homonymie“ pro označení paradigmatické homomorfie je používán v řadě koncepcí, které se synkretizmem nepracují (srov. např. definici „synkretizmu“ v Encyklopedickém slovníku češtiny, Hoskovec 2002: 472). S termínem homomorfie pracuje rovněž akademická mluvnice češtiny: „Dáváme přednost termínu homomorfie i proto, že zahrnuje případy, kdy mezi mluvnickými významy, které jsou vyjadřovány týmž formálním prostředkem (tvarový synkretizmus), může existovat vnitřní příbuznost (nejde pak o homonymnost tohoto prostředku ve vlastním smyslu, nýbrž o jeho víceznačnost, polysémii). Tvarová homomorfie je důsledkem hláskoslovného vývoje jazyka, důsledkem stírání původních výrazových rozdílů, popř. morfologického vyrovnávání, přenašení tvarů (zejm. pádů) do jiných funkcí atp.“ (Petr a kol. 1986: 258)